

Omeljan Pritsak (1919-2006)

Altay Tayfun Özcan*

Türkoloji 29 Mayıs 2006 tarihinde büyük alim Omeljan Pritsak'ı kaybetti. Özellikle Ortaçağlar'daki Türk tarihi ve dili ile ilgilenen Pritsak'ın, Karadeniz'in kuzeyi Türk tarihinin bulunmuş olduğu bugünkü seviyesinde büyük hizmetleri bulunmaktadır.

Omeljan Pritsak 7 Nisan 1919 yılında Galiçya'nın Sambir bölgesinin Luka isimli bir yerleşim yerinde Osyp Pritsak ve Emilia Pritsak'ın (daha sonra Kapko) oğulları olarak dünyaya geldi. Babasının 1919 yılında Polonyalılar ile yapılan savaşta önce esir düşmesi ve sonrasında da öldürülmesi üzerine annesi, Ukrayna'nın bağımsızlık mücadelesine katılmış bir tüccar olan Pavlo Saramaha ile 1920'de evlendi. Yeni kurulan aile kısa süre sonra Ternopil'e yerleşti. Çocukluğuna dair bazı hatıralarında Pritsak bu yıllarda annesinin onu uyutabilmek için Galiçya cephesindeki Türk askerlerden öğrendiği Türküleri söylediğini hatırlamaktadır¹.

Omeljan Pritsak'ın hem asıl hem de üvey babası Polonya'ya karşı mücadele vermişlerdi, fakat onun iyi bir eğitim almasını isteyen ebeveynleri Polonya'nın hızlı bir gelişim aşaması geçiriyor olmasından dolayı onu 1928 yılında 9 yaşında iken Ternopil'deki Birinci Cimlazyuma başlatma kararı aldılar. Bu okul Lehçe eğitim yapan, ancak Avusturya tarzı eğitimi benimse-

* Arş. Gör., Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

¹ Omeljan Pritsak, "Apologia Pro Sua", *Journal Of Turkish Studies*, ed. Fahir İz-Şinasi Tekin, vol.2/1978, s. XIV.

miş bir okuldur ve derslerinin içinde dönemin bilim dilleri olan Latince ve Grekçe de bulunmaktaydı. Özellikle de Latincenin varlığı sonrasında pek çok dil öğrenebilmesinde önemli bir yer tutacaktır. Kısa bir süre sonra okuldaki kaliteli hocaların kütüphanelerinden de faydalanmaya başlayan Pritsak daha sonra çocuk dünyasına hitap eden, içinde İran tarihini de barındıran çeşitli klasik tarih çalışmalarına ulaşmaya başladı. Bu tetkiklerin arasında Ferdinand Justi'nin Eski İran Tarihi, Theoder Mommsen'in Roma Tarihi ile Leopold Ranke'nin Papalık Tarihi ile kaynak eser olarak da Avesta bulunmaktadır. Bu faaliyetlerinde en büyük şansı henüz genç bir İranist olan F. Machalski'dir. O genç Pritsak'a Farsça öğretmeye muvaffak oldu ve tarihi hadiselerle bakış açısını da derinden etkiledi.

Eğitim hayatı fevkalade başarılı denilebilecek şekilde ilerleyen Pritsak, köken itibari ile diğerlerinden farklı, aile geçmişi bakımından bambaşka bir safta olan, aile ortamında kendi dilinde konuşan, dini bakımdan da Polonyalılar'dan ayrılan bir öğrenciydi. Bir süre sonra kendi dünyasında Ukrayna-Polonya çatışması içine girdi. Bu psikolojinin ortaya çıkmasında yaşadığı yerdeki siyasi hayatın da etkisi büyüktür. Zira pek çok Ukrayna kökenli vatantaş Polonyalılarla mücadele halindeydi. Dönemin yeraltı örgütü olan Ukrayna Milliyetçileri Teşkilatı bölgede uyanan Ukrayna Milliyetçiliğinin somut bir delilini teşkil eder. Bu siyasi havayı soluyarak milli uyanış içine giren Pritsak, Ukrayna ile ilgili, özellikle de Ukrayna tarihi ve edebiyatı üzerine bazı incelemeler yapmaya, konuyla ilgili pek çok kitap okumaya başladı. En hoşuna giden kitap da Mihail Hruşevskiy'in çok ciltli Ukrayna-Rus Tarihi isimli kitabı oldu. Bu tip tarih kitaplarına olan merakı onu 1936 yılında, Ukrayna tarihi üzerine profesyonel bir şekilde çalışma kararına sürükledi. Pritsak içinde bulunduğu bu durumu "Benim asıl kökenim için yaptığım çalışmalar beni tarihe sürükledi, geleceğim beni çağırıyordu"² sözleri ile ifade etmiştir.

Pritsak bu maksatla dönemin önemli tarih araştırmaları merkezlerinden olan Lviy Üniversitesi'ne girdi. Burada çok iyi bilinen Oryantalistlerden Wladislaw Kotwicz ve Tadeusz Lewicki'nin idaresi altında Orta Asya Tarihi ve İbranice, Farsça ve Türk lehçeleri (daha sonra da Fin-Uğur dillerinden Çinceye kadar pek çok dilde eğitim aldı) üzerine çalışmalarda bulundu. Ortaçağ ve yakındönem Avrupa ve Polonya tarihi konusunda da T.E. Modelski, Adam Szelagowski ve Ludwik Kolankovski'den eğitim aldı. Buradaki eğitiminden sonra yavaş yavaş fark edilmeye başlandı ve Hruşevski'nin talebelerinden Ivan Kripyakeviç gibi dönemin önemli tarihçileri ile görüşebilir hale geldi. Pritsak'ın bu dönemdeki ilk çalışmaları Skoropadskiy ailesi üzerine yaptığı bir monografi ile Hetman Ivan Mazepa (1687-1709) dönemi üzerine yaptığı bir tetkiktir. Bu mesailerinin yanında bazı arkadaşları ile ortaklaşa

² Omeljan Pritsak, *a.g.m.*, s. XIII.

olarak çeşitli konular üzerine de çalışmalar yapmıştır. Araştırma konuları arasında ön plana çıkanlar, eski üniversite arkadaşları olan Papaz Teofil Kostruba ve Papaz Roman Lukan ile beraber çalıştıkları Kilise tarihi ile ilgili konulardır.

II. Dünya savaşı patlak verdikten sonra Pritsak, 1939 yılında Sovyetler Birliği'nde bulunan Galiçya'nın Lyiv Üniversitesi'nde yeni kurulan Ukrayna Bilimler Akademisi'nin Ukrayna Tarihi Enstitüsü'nde bazı akademik görevlere getirildi. Kısa bir süre sonra da buradan, ünlü şarkiyatçı Ukraynalı Arap ve Türk tarihi ve dili uzmanı Ahatanhel Krimskiy'in daveti üzerine Kiev'e giderek çalışmalarına Ukrayna Bilimler Akademisi'nde devam etti. Ancak bir süre sonra askerlik görevini yapmak üzere Kızıl Ordu'ya çağrıldı. Pritsak'ın hayatındaki pek çok hadise onu tarih ilmine daha da yaklaştırmıştır, askerlik hizmeti döneminde yaşadıkları olaylar da bu türdendir. Askeri hayat tarzından hoşnut olmayan Pritsak'ın görevlendirildiği yer Ufa'da idi ve burada mahalli gazeteleri takip etme, Kazak ve Kırgızlarla silah arkadaşları olma fırsatı doğdu. Onun söz konusu gazeteleri incelemesi ve arkadaşlıkları, ileride yapacağı çalışmaların bir nevi temelini teşkil etti. Kendisi de bu durumu sekiz ay civarında süren bu zaman dilimindeki "hobiler" in kendisini gelecekteki Türkoloji mesaisine yönelttiğini belirtmiştir.

Askerlik görevini ifa ederken akademik hayatından kopmayan Pritsak, savaşın iyice şiddetini artırdığı yıllarda Alman kuvvetlerine esir düştü. Ancak bir süre sonra ünlü Alman Oryantalist Richard Hartmann'ın dikkatini çekti ve onun çabaları sonucunda Pritsak, esir konumunda herhangi bir değişiklik olmaksızın Berlin Üniversitesi'ne öğrenci olarak kabul edildi. Berlin'de esir statüsünde öğrenci olarak çalışmalarda bulunmaya başladı ve böylece kendisinin özel teşekkürünü hak eden Richard Hartmann, Türkolog Annemarie von Gabain, Helmuth Scheel ve iyi bir İranist olmakla birlikte Orta Asya tarihi uzmanı da olan Hans Heinrich Schaefer ile çalışma fırsatını yakaladı. Bunlar arasında en sonuncu âlim tarihi hadiseleri genel bir perspektiften algılamasında en büyük etkiye sahip kişi olmuştur. Kendi ifadesi ile Schaefer'den başka hiç kimse onun "entelektüel dünyasını" bu kadar etkilemeyi başaramamıştır. Schaefer'in derslerde işlediği Max Weber, Arnold Toynbee, Ibn Haldun, Josef Warkwart, Wilhelm Bartold, Emile Durkheim, Edmund Husserl, J.W. Goethe, T.S. Eliot, Dante ve daha pek çok kişinin bakış açılarını analiz etme olanağı onun bilim hayatına adeta damgasını vurmuştur.

Amerikan ve İngiliz savaş uçakları tarafından bombalanan Berlin bu yıllarda savaşın acı gerçeğini yaşamakta ve son derece zor günler geçirmekteydi. Pritsak'ın içinde bulunduğu durum gerçekten de son derece çelişkili idi. Bir yandan akademik hayatını özgür bir şekilde geçirdiği Almanya, diğer tarafta da asker olarak görev yaptığı Sovyetler'in müttefikleri arasında adeta

sıkışmış kalmıştır. Böyle bir durum içinde Pritsak, Berlin'den ayrılmaya karar verdi. Gitmeye karar verdiği yer İsviçreydi. İsviçre onun için, savaşın tehlikelerinden korunabileceği bir yer değil; Almanya'da geçirdiği eğitim hayatından sonra kafasında iyice şekillenen bilimsel hayatı için lazım gelen gerekleri temin anlamını taşıyordu.

Hayran olduğu ve tarih ile ilgili ilk satırları onun kaleminden okuduğu Hruşevski'nin, Ukrayna Tarihi'ni yazarken hemen hemen hiçbir Orta Doğu kaynağını görmediğini fark etti. Bunda kuşkusuz ki Almanya'da geçirdiği yılların etkisi vardır. Kullanmış olduğu "hiçbir Alman, Alman tarihini Fransız kaynaklarından faydalanmadan yazmamıştır" cümlesi bu durumu açık bir şekilde göstermektedir. Bundan dolayı Kiev dönemi Ukrayna tarihi için Arapça ve Farsça, Kazak dönemi Ukrayna tarihi için ise Osmanlıcaya ve Kırım yazmalarına vakıf olunması gerçeğini idrak etti. 1945 yılında kaçak olarak İsviçre'ye geldi ve Bern'deki Türk konsoloslughuna Türk vatandaşlığına geçmeye hazır olduğunu bildirdi. Ancak dönemin şartlarından dolayı bu isteği reddedildi. Bu reddediliş ile akademik planları yıkıldı ve çalıştığı saha üzerine İsviçre'de herhangi bir disiplin olmaması üzerine kendi değimi ile bilimsel manada "aç" Almanya'ya dönme kararı aldı. Önce Berlin'e gelen Pritsak, daha sonra Schaefer'in de bulunduğu Göttingen'e gitti.

Göttingen'e gelmesinden hemen sonra bilimsel çalışmalarına başladı. Narşahi'nin Tarih-i Buhara isimli eserinde geçen bir bölüm onun doktora tezinin temelini oluşturdu. Bu kısım Karahanlı devlet teşkilatı ile ilgiliydi ve burada Pritsak, Karahanlı devlet teşkilatının tamamen eski Türk devlet teşkilatından neşet ettiğini gördü. Bu konuda görüşmek için hemen Annemerie von Gabain'den bir randevu aldı. Gabain, Pritsak'ın çalışmalarını inceledi ve yorumları ile onu cesaretlendirdi. Gabain'den aldığı destek sonrasında Pritsak, konuyu doktora tez konusu olarak çalışmaya başladı ve 1948 yılında "Karahanische Studien" isimli henüz yayınlanmamış çalışması ile doktor derecesi aldı. Aynı yıl Macar âlim von Furkas ile tanıştı. İkili arasında macarca çalışmaları ile başlayan ilişki, aradaki yaş farkına rağmen dostluğa dönüştü. Macar âlim çeşitli dergilerin yayınlanmasında önemli bir konuma sahipti. Pritsak da onun bu çalışmalarına yardım etmeye başladı. Bu dergiler arasında *Ural-Altäische Jahrbücher*, *Ural-Altäische Bibliothek*, *Slavo-Orientalia*, *Central Asiatic Journal*, *Göttinger Asiatische Forschungen* ve *Uralic and Altaic Studies* bulunmaktadır.

Göttingen Üniversitesindeki çalışma hayatından sonra Pritsak, Hamburg Üniversitesi'ne geçti ve bu değişiklik bilimsel çalışmalarının sahasını da değiştirdi. Doktorasını Karahanlılar üzerine veren Omeljan Pritsak bundan sonra Karadeniz'in kuzeyi ile ilgili çalışmalar yapmaya başladı. İlk olarak 1953 yılında Hetman Hmelnickiy ile birlikte *Das erste türkisch-ukrainische Bündnis (1648)*'i yayınladı. Söz konusu eserde Ukrayna'nın milli tarihini

Osmanlı belgelerinden hareketle inceleme altına aldı. Bu çalışmasını sonuçlandırdıktan sonra Türkçe filolojiye yöneldi. Ağırlıklı olarak eski Türk lehçeleri arasında karşılaştırmalı incelemeler yaptı. Özellikle Hunlar ve onların torunları olan Bulgar ve Çuvaş lehçeleri üzerine çalıştı. Yine aynı eserde Karaim, Karaçay-Balkar, yeni Uygurca, Altay ve Yenisey Türkçesi gibi daha az bilinen konularla da meşgul oldu. Bu çalışmalarından sonra 1954 yılında hem dilciler hem de tarihçiler için son derece önemli eserlerden olan *Die Bulgarische Fintenliste und die Sprache der Protobulgaren* yayınlandı. Bu çalışmada Türkçenin eski dönemleri ile daha az bilinen konularla ilgili olduğu görülmektedir.

1961 yılında uzun bir çalışma hayatı geçirdiği Almanya'dan ayrılıp Amerika'ya yerleşmesi Omeljan Pritsak'ın hayatında bir dönüm noktası oldu. İlk olarak Seattle'daki Washington Üniversitesi'nde, sonrasında da 1964 yılında Harvard Üniversitesi'nde çalışmalarda bulundu. Burada yönettiği birbirinden kıymetli derslerde Çuvaş ve Yakut Türkçeleri'nden çok daha ayrıntılı lehçelere varıncaya kadar dil ve özellikle seçmeli tarih kursları verdi. Batıda modern Ukrayna araştırmalarının kurucusu olarak pek çok öğrenci yetiştirdi.

1964 yılı onun artık kendi geleceği ile ilgili ciddi kararlar almasına neden oldu. Uralo-Altai Society'nin onur üyesi seçilmesi onu, gelecekteki çalışmalarının Altay dünyası üzerine mi, yoksa Ukrayna Tarihi üzerine mi geçmesi hakkında ciddi düşünceler içine girmesine neden oldu ve Ukrayna tarihi daha ağır bastı.

Bu kararından sonra Pritsak 1967 yılında Harvard Üniversitesi'ne bağlı Ukrayna Araştırmaları Merkezi'ni kurdu. Bu enstitü 1973 yılına gelindiğinde tarih ağırlıklı olmakla dil ve edebiyat gibi üç ayrı kısımdan oluşuyordu. Pritsak bu tür bir enstitüde en önemli kolun tarih araştırmaları olduğuna inanıyordu. Bundan dolayı kendi sahasında diğer enstitülere örnek gösterilebilecek olan kurumda halen tarih araştırmaları, diğer bilim dallarından önde gelmektedir. Bu tavır, başta Amerika olmak üzere modern batı entellektüellerini Ukrayna Tarihi'ne çok farklı bir bakış açısı ile bakmaya teşvik etti.

Enstitü 1970-71 yıllarında Ukrayna tarihinin çeşitli sahalarında uğraşan bilim adamlarının verdiği seminerlerle faaliyete geçti ve bu uzun süre devam etti. Enstitü 1977 yılında Karadeniz'in kuzeyindeki sahalarla ilgilenenler için son derece kıymetli bir dergi olan *Harvard Ukrainian Studies* isimli dergiyi çıkarmaya başladı. Derginin editörlüğünü Omeljan Pritsak ile birlikte meşhur Bizans uzmanı Igor Şevçenko yaptı. Bu süre zarfında da merkezin kütüphanesi çok büyük bir gelişme gösterdi. Kütüphane dünyanın her tarafından toplanan eski veya yeni tetkiklerin ve kaynak kitapların birer kopyalarını içermektedir. Bu kütüphaneden faydalanan ve Pritsak'ın desteği altında yeti-

şen bilim adamları özellikle Amerika ve Kanada'da Karadeniz'in kuzeyi ile ilgili çalışmalara verilen önemin artmasında önemli bir yer edindiler.

Pritsak bu çalışmalarından dolayı 1975 yılında Harvard Üniversitesi'nde Ukrayna Araştırmalarının ilk Mihail Hruşevski Profesörlüğü unvanına layık görüldü. Bunu diğer ödüller takip etti. Bunlar arasında *American Academy of Arts and Sciences* ve yine Amerika'da yer alan *Ukrainian Academy of Arts and Sciences* başı çekmektedir. Bunun yanında Pritsak, *Royal Asiatic Journal*, *Shevchenko Scientific Society*, *Türk Dil Kurumu*, *Societe Fenno-Ougrienne*, *Societas Orientalis Fennica* ve daha pek çok bilimsel merkezin onur üyesi veya üyesi olmuştur.

1989 yılında emekli olmasından sonra kendisini tümüyle Ukrayna çalışmalarına verdi. Ukrayna Bilimler Akademisi'nin ilk yabancı üyesi seçildi. Kiev'deki Oryantalizm Çalışmaları Enstitüsü'nü yeni saha konuları ve diğer bazı yeni konuların eklenmesi ile bilimsel yapısını tekrar canlandırdı.

Erken yaşlarda başladığı bilimsel merakını yukarda ancak kısa bir şekilde özetleyebildiğimiz iyi bir kariyer ile süsleyen Pritsak³, örnek alınması gereken bir bilim adamı olarak karşımıza çıkmaktadır. 500'ün üzerinde kitap veya makaleye sahip bir bilim geçmişi olan Pritsak, aynı zamanda son derece titiz bir araştırmacı olarak örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle, yapmış olduğu çalışmalar saha ile uğraşan bilim adamlarının en fazla başvurdukları araştırmalardır.

Omeljan Pritsak herkese nasip olmayacak uzun bir ömürden sonra 87 yaşında, 2006 yılının Mayıs ayında hayata gözlerini yumdu. Bu büyük bilim adamının Türkoloji için yeri kolay kolay doldurulamayacak kadar derindir. Hayatını incelemeye çalıştığımız bu birkaç satırda dahi kendisini nasıl büyük bir aşkla tarihe adadığına tanık olduk. Küçük yaşlardan itibaren tarih ilminde mesafe katetmiş hocaların denetimi altında bulunması ve ardından gelen senelerde de Avrupa'nın haklı saygınlığını kazanmış bilim adamları ile kurulan hoca-öğrenci ve dostluk ilişkileri onun Doğu Avrupa Tarihinde sağlamış olduğu başarının mimarı olmasını temin etmiştir. Hayatının tüm zamanını akademik faaliyetleri için kullanılabilir hale getirmekte büyük maharet göstermiştir. Bu durum da kuşkusuz ki onun hayatı akademik bir bakış açısı ile algılamasından ileri gelmektedir.

Aşağıda onun çalışmalarından bir kısmı verilecektir. Şüphesiz burada onun yaptığı tüm çalışmaların verilmesi imkânsızdır. Zaten onun yapmış ol-

³ Onun daha ayrıntılı bir özgeçmişini barındıran ve bizim de istifade ettiğimiz şu çalışmalara bakınız. Lubomyr A. Hajda, "Omeljan Pritsak: A Biographical Sketch", *Essays presented to Omeljan Pritsak on his Sixtieth Birthday by his Colleagues and Students*, ed. Ihor Şevşenko and Frank E. Sysyn, *Harvard Ukrainian Studies*, vol. III/IV, 1979-1980, Part I., ss.1-7; Omeljan Pritsak, a.g.e., s.IX-XVIII.

duğu çalışmaların 1980 yılına kadarki kısmı Lubomyr A. Hajda tarafından⁴, 1980-1990 yılları arasındaki çalışmaları da 70. doğum günü armağan kitabı içinde ortak bir çalışma sonucunda hazırlanmıştır⁵. Bu gerekçeleri de göz önünde bulundurarak çalışmalarının ancak bir kısmına yer vererek tüm hayatını tarihe adanmış olan kıymetli âlim Omeljan Pritsak'ı şükranla anıyoruz.

OMELJAN PRİTSAK'IN BAZI ÖNEMLİ ÇALIŞMALARI

Ivan Mezepa i Knyahynna Anna Dolska, Zbirnyk, vol.2, Warsaw 1938, ss.102-117.

Karachanidische Streitfragen 1-4, Oriens 3/2, 1950, ss.209-228.

Von den Karluk zu den Karachaniden, ZDMG/101, 1951, ss.270-300.

Al-i Burhan, Der Islam, 30/1, 1952, ss.81-96.

The Decline of the Empire of the Oghuz-Yabghu, Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S., New York, 2:2/4, 1952, ss.279-292.

Das erste türkisch-ukrainische Bündnis (1648), Oriens, 6:2, 1953, ss.266-298.

Der Untergang des Reiches des oguzischen Yabgu, 60. doğum yılı mü-nasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı, İstanbul 1953, ss.397-410.

Die Karachaniden, (Mit einer genealogischen Tafel, Der Islam 31/1, 1953, ss.17-68.

Mahmut Kaşgari kimdir?, TM, 10/1953, SS.243-246.

Kara-Hanlılar 840-1212, Islam Ansiklopedisi, 58. fas., İstanbul 1953, ss.251-273.

Ein hunnisches Wort, ZDMG, 104:1, 1954, ss.124-135.

Kultur und Sprache der Hunnen, Festschrift für Dmytro Cyzevskij zum 60. Geburtstag, Berlin 1954, ss.238-249.

Orientierung und Farbsymbolik. Zu den Farbenbezeichnungen in den altaischen Völkernamen, Saeculum, 5:4, 1954, ss.376-383.

Die 24 Ta-ch'en. Studie zur Geschichte des Verwaltungsaufbaus der Hsiung-nu Reiche, Oriens Extremus, 1:2, 1954, s. 178-202.

Die Bulgarische Fürstenliste und Sprache der Protobulgaren, Wiesbaden 1955.

Eine altaische Bezeichnung für Kiev, Der Islam, 32/1, 1955, ss.1-13.

⁴ Lubomyr A. Hajda, "The Bibliography of Omeljan Pritsak", *Essays presented to Omeljan Pritsak on his Sixtieth Birthday by his Colleagues and Students*, ed. Ihor Şevşenko and Frank E. Sysyn, *Harvard Ukrainian Studies*, vol. III/IV, 1979-1980, Part I., ss.7-51.

⁵ *The Bibliography of Omeljan Pritsak, A Tribute to Omeljan Pritsak by his Students*, ed. Franks E. Sysyn, Kathryn Dodgson Taylor, *Harvard Ukrainian Studies*, vol. XIV/3-4, 1990, ss.243-249.

Die Oberstufenzahlung im Tungusischen und Jakutischen, ZDMG 105/1, 1955, ss.184-191.

Qara. Studie zur türkischen Rechtssymbolik, *Zeki Velidi Togan'a Armağan*, İstanbul 1955, ss.239-263.

Der Titel Attila, *Festschrift für Max Vasmer zum 60. Geburtstag*, Berlin 1956, ss.404-419.

Die ursprünglichen türkischen Vokallangen Balkarischen, *Jean Deny Armağanı*, Ankara 1958, ss. 203-207.

Das Karainische, *Philologiae Turcicae Fundamenta*, ed. Jean Deny, vol I, Wiesbaden 1959, ss.318-340.

Das Altaitürkische, *Philologiae Turcicar Fundamenta*, ed. Jean Deny, vol.1/1959, ss.568-598.

Kaşgaris Angaben über die Sprache der Bolgaren, ZDMG, 109/1, 1959, SS.92-116.

Das Kiptschakische, *Philologiae Turcicae Fundamenta*, ed. Jean Deny, vol.1/1959, ss.74-87.

Das Karatschaische und Balkarische, *Philologiae Turcicae Fundamenta*, ed. Jean Deny, vol. I., Wiesbaden 1959, ss.340-368.

The Names for the Ukrainian Territory and People used by other Peoples, *Ukraine: A Concise Encyclopaedia*, ed. Volodymyr Kubijovyc, University of Toronto Press 1963, ss.7-10.

Moscow, the Golden Horde and the Kazan Khaganate from a Polycultural Point of View, *Slavic Review*, 24/4, 1967, ss.577-583.

The Invitation to the Varangians, *HUS*, 1/1 1977, SS.7-22.

Oleg the Seer and Oleg the Grand Prince of Rus, *Zbirnyk na posanu pfor. D-ra Oleksandra Ohloblyna*, New York 1977, ss.389-410.

The Khazar Kingdom's Conversion to Judaism, *HUS*, 2/1, 1978, ss.261-281.

The Origins of Rus, vol.I, Old Scandinavian Sources other than the Sagas, Cambridge Mass 1981.

Studies in Medieval Eurasian History, London 1981. (Çeşitli çalışmalarının toplandığı bir yayındır.)

Kievan Rus and Sixteenth-Seventeenth Century Ukraine, *Rethinking Ukrainian History*, ed. Ivan L. Rudnytsky, Edmonton-Alberta 1981, ss.1-28.

Khazarian Hebrew Documents of the Tenth Century, Ithaca 1982. (Norman Golb ile birlikte)

The Hunnic Language of the Attila Clan, *Harvard Ukrainian Studies*, 6/4, 1982, ss.428-476.

Polovcians and Rus, *Archivum Eurasiae Medii Aevi*, vol.2/1982, ss.321-380.

A Historical Perspective on the Ukrainian Language Question, *Aspects of the Slavic Language Question*, vol.2, New Haven 1984, ss.1-8.

When and Where was Ol'ga Baptised?, *Harvard Ukrainian Studies*, 9/1-2, 1985, ss.5-25.

Old Turkic Regnal Names in the Chinese Sources: Niguça Bitig, *Journal of Turkish Studies*, 9/1985, ss.205-211.

On the Writing of History in Kievan Rus, *The Millenium Series*, Cambridge 1986.

The Origin of the Name Rus, *Passe Turco-Tatar. President Sovietique Etudes offertes a Alexandre Bennigsen*, Paris 1986, ss.45-65.

The Baptism of Ukraine and its Historical Significance, *Millennium of Christianity in Ukraine: A Symposium*, ed. Joseph Adrijisyn, Ottawa 1987, ss.9-21.

The Pre-Ashkenazic Jews of Eastern Europe in Relation to the Khazars, the Rus and the Lithunians, *Ukrainian-Jewish Relations in Historical Perspective*, ed. Peter J. Potichnyj and Howard Aster, Edmonton-Alberta 1988, ss.3-21.

Turkological Remarks on Constantine's Khazarian Mission in *Vita Constantini*, *Orientalia Christiana Analecta*, 231/1988, ss.295-298.

The Origin of the Name Sibir, *Gedanke und Wirkung Festschrift zum 90 Geburtstag von Nikolaus Poppe*, Wiesbaden 1989, ss.271-280.

What Really Happened in 988?, *Ukrainian Religious Experience*, ed. David J. Goa, Admonton-Alberta 1989, ss.5-15.

The origins of the Old Rus' weights and monetary systems: Two studies in Western Eurasian metrology and numismatics in the seventh to eleventh centuries. Cambridge, Mass 1998.

